

Ağırlaştırdığı tahakküm ilişkileri o rüyanın inandırıcılığını besler.

Muhyiddin İbni Arabi'nin "Mekke Açılımları" diye Türçeleştirebileceğimiz "Fütühat-ı Mekkiye" adlı eseri 560 bölümden oluşuyor ve kitabın Türkçe çevirisinin ilk on dört bölümünü kapsayan ilk cildi yaklaşık 450 sayfa kadar: İbni Arabî, *Fütûhât-ı Mekkiye*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007. Bu kitabı aldığımda daha ciltlerinin tümü yayınlanmamıştı; tahminen yirmiye yakın cilt olacak. Kitapta psikologların ve tarihçilerin ilgisini çekebilecek bir çok veri bulunuyor. Ayrıca bilim, sanat, felsefe ile ilgili zamanının (13. yüzyılın) en gelişkin düşüncelerine dayandığı anlaşılıyor. Bu konulardaki düşünceler eğreti biçimde dinsel tezlerin arasına serpiştirilmiş. Kitap tutarsızlıklar ve afakilerle dolu olsa da, görünen o ki, kitaba sorgusuzca inanıp kitabı hatmetmiş biri, o çağda, bilge olarak kabul edilebilirdi. Ancak günümüzde, ilgili tarihsel ve psikolojik bir konuda araştırma yapanların dışındakilere tavsiye etmek için pek bir neden yok.

Muhyiddin İbni Arabi genç yaşta Mekke'deyken, rüyasında önemli sahabeleriyle Hazreti Muhammed'i görmüş. Yazar, hayatı boyunca kaleme alacağı, birçok kez üzerinden geçip düzeltereceği bu eserin, kendisine Hazreti Muhammed tarafından bu rüyasında bir an içinde aktarıldığını ileri sürer; bunların aslında Hazreti Muhammed aracılığıyla Allah tarafından kendisine aktarılanların bir kısmı olduğu ve otantik olarak Allah'ın sözleri olduğu imasını yapmaktan da geri durmaz. Bir kitap siyasal/dinsel/ideolojik olarak, bilimsel olarak, pratik yararı bakımından ve diğer yönlerden eleştirilebilir; ancak, herhangi bir kitabı okurken öncelikle yazarın samimi biçimde bize birşeyler söylemeye çalıştığını düşünüp, kitapta olumlu olarak neler bulunduğunu araştırmayı alışkanlık edinmişimdir. Bu kitapla ilgili de aynı yolu izlediğimde aşılması güç bir sorunla karşılaşıyorum: Rüyanın içeriği nasıl gerçeklik kazanır? Hele kitap olmuş böyle bir rüya.

Bakın arap alfabesindeki "elif" harfi için Fütühat-ı Mekkiye'de neler söyleniyor: "Hz. Peygamber söyle buyurur. 'Allah var idi ve O'nunla beraber başka bir şey yoktu.' Bu nedenle Elif, kesik olmuş ve sonra gelen harfe bitişmemede kendisine benzeyen harflerden farklılaşmıştır." (s. 293) "Evvel (ilk) olmak, âhir (son) olmak, zâhir ve bâtın olmak meydana

geldiğinde, Allah bütün harflere bitişmekten uzak Elif'i ilk yaptığı gibi aynı şekilde sonun başlangıcın bir benzeri olmasını istemiştir. O halde, başlangıçta ve sonda kul için bekâ söz konusu değildir. Bu nedenle Allah hüviyetinin Vav'ıyla He'yi tekil yarattı." (s. 295)

Arapça elif harfinin kökeninde, Fenike alfabesindeki alef harfi bulunur. Alef, İbrani alfabesinde א biçimini alır; Arap alfabesinde ا biçimini alır ve "elif" diye okunur; Yunan alfabesinde Α/α biçimini alır ve "alfa" diye okunur; latin alfabesindeyse A/a biçimini alır ve "a" diye okunur. Arapça yazıda bazı harfler hem kendinden önce gelen, hem kendinden sonra gelen harfle bitleştirilerek yazılır; bazıları yalnızca öncekiyle, bazıları yalnızca sonrakiyle bitştirilirken, bazı harfler ne öncekiyle, ne de sonrakiyle bitştirilir. "Elif" harfi ancak kendisinden önce gelen harflerle birleştiği için kelimenin başına geldiğinde yalnız kalır.

İbni Arabi'nin "elif" harfi hakkında söylediklerine bakılırsa, "elif" harfinin sonra gelen harflerle birleşmemesi yazım ile ilgili pratiklerin bir sonucu olarak zaman içinde gelişmemiştir; nasıl bir bağlantı varsa, başlangıçta Allah'ın tek başına var olmasından dolayıdır. Bunun yanı sıra, İbni Arabi, Allah'ın neyi istediğine, her nasılsa vakıftır. Mümin bir Müslümanın kolay kolay kabul edemeyeceği bu savlar, Arap alfabesinin ve yazım kurallarının öğrenilmesi için, akılda kalıcı masal niteliğinde anlatılardır. Yani, Arap alfabesini ve yazımını sabit olarak alıp, bunlara dayalı olarak din eğitimi yapmıyor; mümin Müslümanın inançlarını sabit olarak alıp, alfabe ve yazım eğitimi yapıyor. Vurgulamakta yarar var: İnsanlar başka kaynaklardan dini eğitimlerini alacaklar, sağlam bir imana sahip olacaklar, sonra bu masalsı anlatımları okuyup, yazım kurallarını öğrenecekler.

Yukarıda görüldüğü üzere, bir dini masal, o dinin tanrısını ve peygamberlerini masal kahramanları haline getiren düşünceler, ortaya çıktığı çağın koşullarında hedef aldığı din dışı konularda iyi pedagojik aletler olabilirler. Ancak öncelikle insanlarda bulunduğu veri olarak alınan imanın sağlıklı olarak geliştirilmesine yol açan başka kaynaklar kuruyup da insanlar bu tür düşünceler aracılığıyla, örneğin Arap alfabesini değil, dini öğrenmeye kalkarlarsa, dinin fiilen masallaşması, hurafeleşmesi bir tehlike olmanın ötesine geçip

gerçekleşir. Böyle bir tehlikeyi barındırmasına karşın İbni Arabi'nin yazdıkları yüzyıllar boyunca önemsenmiştir. Sultanahmet Kütüphanesinde, İbni Arabi'nin yazdıklarının kopyaları ve bunlar üzerine yazılan şerhlerin hacmi, onun sadece önemsenmekle kalmamış, düşünce oluşumunda baskın olmuş olduğu intibasını veriyor. Bu da daha önce ifade edilmiş olan sorunu pekiştiriyor: Rüyanın içeriği nasıl gerçeklik kazanır?

Üstelik bu açılımlar, açılımları yapanın da bilip söylediği üzere, olduğu gibi alındığında affedilmeyecek günaha karşılık gelen, dine aykırı bir çok unsurlar taşıyor. Kast ettiği söylediği değil; söylediğinde hatalar bulunsa bile kastettiğinde bulunmadığını ileri sürerek günah savıyor; hani aradan yüzyıllar geçmiş, dönüp “Ne kastediyorsan onu söyle!” de diyemiyoruz. Hoş desek bile, yazdıkları, “Rüyam böyle, içinde ifade edemediğim sırlar var, hepsi de gerçek.” anlamına gelecek bir şeyler söyleyip geçiştireceği intibasını uyandırıyor.

Rüyanın gerçekliği sonuna olumlu yaklaşılmaya çalışıldığında ilk elden kendi rüyalarımı inceleyebilirim; benim de unutamadığım rüyalarım oldu. Bir tanesi, 1980 ya da 1981 yıllarındaydı. Rüyamda, küçük bir banyodayım. Bir duvarda, yukarıda, kare biçiminde buzlu camlı olduğu için dışarısını göstermeyen bir pencere var, banyo olduğunu da oradan anlıyorum. Dışarıdan patlama, yıkılma sesleri ve haykırımlar geliyor. Dışarıdaki uzak ya da yakın konuşmaları duymasam bile, olup biteni görmesem bile anında biliyorum. Olay İkinci Dünya Savaşı zamanında geçiyor ve bütün konuşmalar Almanca. Rüya geliştikçe, gerilim artıyor ve savaş tam bulunduğum yere kadar gelmişken, tam duvar yıkılacakken uyanıyorum. İkinci unutamadığım rüyayı, dedem vefat ettikten iki üç sene sonrasında gördüm; yani 1980'lerin ortasında. Dedem, babam ve ben Malatya'daki evden çıkıyoruz. Dedem hasteneye yatmadan önceki halinde, ama bedenen genç bir insanın çevikliğinde; babam oldukça genç daha saçları dökülmemiş; bense on üç on dört yaşlarındayım. (Malatya'dayken dört beş yaşlarında idim, rüyayı gördüğümde yirmilerimin başında.) Her üçümüzde ruh ve zihin olarak aynı olgunlukta. Konuşarak birlikte evden çıkıp bir yerlere gidiyoruz; dedem benimle övündüğünü hissettiriyor, babam da bundan memnun oluyor, bana ise her şey normal geliyor. Üçüncü hatırladığım rüyada ise uçuyorum. Yerden havalanmak için, bir yana doğru yönelmek için ya da hızlanıp yavaşlamak için fiziki güç

kullanmam gerekmiyor; istediğimde otomatik olarak havalanıyor, yön değiştiriyor, hızlanıyor ya da yavaşlıyorum. Yeryüzü görünürde değil. Her yanımda bulutlar ve gök var; ancak yer çekimi, bunu hiç düşünmesem bile, yeryüzünün ne tarafta olduğunu gösteriyor. Güven, nedense, havadayken hiçbir tehlike olmasa bile yeryüzüne bağlı gibi.

Her üç rüya da oldukça canlıydı. Rüya görürken gerçekliklerinden emin olsam bile, uyandığımda bunların gerçek olmadığı konusunda hiçbir şüphe taşımadım. Hep geçmişte olanlar, o günlerde gördüğüm bir resim, içinde bulunduğum ruh hali rüyalarımı neden gördüğümü açıklamaya yetiyordu. Gelecekle ya da bu dünyanın ötesinde ilahi birşeylerle, yani tecrübe edilmemişle bir bağlantı kurma gereksinimi hissetmediğim gibi, bu konuda ileri sürülen düşünceleri garipsedim. Hani bu durumu aldığım eğitimin sonucu olarak yorumlasak bile, böyle bir eğitimi almadığım genç dönemlerimde de, hatırladığım kadarıyla durum farklı değildi. Belki de anlatacağım son rüyanın bunda etkisi vardır.

Küçükken her gece altımı ıslatırdım. Kimse benimle yatmak istemezdi. Elimde olmayan bir şeyden dolayı suçlu duruma düşmek ve zaman zaman cezalandırılmak, zaten rahatsızlık hissettiğim bir konuda beni daha da rahatsız ederdi. Bu durumu dert edinir nasıl çözebileceğimi düşünürdüm. Olayları hafızamda kaydedip, bunlar arasında bağlantılar kurmaya çalışırdım. “Neye bağlıydı? Neler yapılırsa olmazdı?” diye kuramlar geliştirdim. Örneğin, o zamanlar altı yedi yaşındaydım, Samsun’daydık. Ramazan ayında geç yatılıyor, erkenden sahura kalkılıyordu. Altımı ıslatma sorunuma çözüm olarak şöyle bir kuram geliştirdim; eğer hiç uyumazsam ve Ramazan davulunu duyarsam, hem ne zaman tuvalete ihtiyaç duyduğumu bulur, hem de altımı ıslatmamış olurum. Düşünceler geliştirerek, yattığım yerden duyduklarımın ya da gördüğüm sokak lambasının, geçen arabaların ve benzerlerinin yol açtığı ışık oyunları ile ne kadar uyumasam da sonunda uykuya kanıyordum; sonra da Ramazan davulu beni uyandırıyor ve kötü haberi duyuruyordu. Anlatacağım son rüya bu durumla ilgili. Rüyamda denize dalıyorum. Her taraf mavi, her taraf aydınlık. Nefes alıp almadığımı hiç fark etmiyorum ve düşünmüyorum. Sanırım hep nefesimi tutuyorum, ama ciğerlerimdeki oksijen hiç bitmiyor. Dalarken, su kararmıyor. Birden yerde bir tuvalet barakası beliriyor. İçine giriyorum, ve küçük tuvaletimi yapmaya başlıyorum. Tuvaletimi

yaptıkça rahatlamaya başlıyorum. Tam o sırada uyandım. Rahatlama tam bir huzursuzluğa dönüştü. Rüyada suyun içinde kuru olmama ve tuvaletimi yaparken hiç pislenmememe rağmen, uyandığımda durum tam tersine çevrilmişti. Bu rüyadan gerçekliğe neredeyse ani ve sınırsız geçiş, rüya ile gerçeklik ayrımını iyice anlamama ve bununla birlikte sürekli gerçekliği tutkulu biçimde aramama vesile oldu gibime geliyor. Daha da hoşu bu rüyadan sonra bir daha altımı ıslatmadım. Çocukluğum bu rüyayla bitti diyebiliriz.

Rüya ile gerçeklik arasında kesin bir ayrım yapmam ve her türlü düşüncemi kuşkuyla temellendirmemde kendi özel koşullarım belirleyici olabilir; buradan tüm insanlar için ya da insanların şu ya da bu kısmı için genellemeler yapmam doğru olmaz. Ama, yine de, İbni Arabi'nin açılımlarının gerçeklik olarak kabul görmesini psikolojik olarak açıklayamayacağımız kanısındayım. Bilindiği üzere, yazılı tarih boyunca, insanların çalışmak zorunda kalan çoğunluğu, gücünü ve zenginliğini çalışanları sömürerek elde edip elde tutan bir azınlık tarafından, yer yer açık, ama çoğu zaman görülmez bağlarla tahakküm altına alınmıştır. Bazı rüyaların içeriklerine bir gerçeklik olarak inanılması, mevcut tahakküm ilişkilerinin daha yoğun hale gelmesini ya da genel olarak tahakküm ilişkilerinin yayılmasını sağlar. Tahakküm ilişkilerinin yoğunlaşması ve yaygınlaşmasıyla tahakküm daha da ağırlık kazanır. Acizane kanaatim o ki, psikolojik sapmaları bir yana bırakırsak, rüya ancak tahakkümü ağırlaştırdığında gerçeklik kazanır ve ağırlaştırdığı tahakküm ilişkileri o rüyanın inandırıcılığını besler.